

15. februar 2017

Stališče civilne družbe glede obravnave okoljskih migracij na mednarodni ravni

Na milijone ljudi je vsako leto prisiljenih zapustiti svoje domove zaradi poplav, potresov, suš, orkanov ali drugih nesreč. Številni najdejo zatočišče v lastnih državah, nekateri pa morajo varnost poiskati čez mejo. Zaradi posledic podnebnih sprememb je pričakovati povečanje tovrstnih migracij.

Okoljske spremembe na različne načine spodbujajo migriranje ljudi ali skupin, med drugim:

- naravne nesreče ali ujme lahko pripeljejo do začasnih migracije, pogosto znotraj države;
- dolgotrajne in postopne okoljske spremembe, na primer suše ali poplave, lahko zmanjšajo možnosti za preživetje, še posebej v predelih, ki so odvisni od kmetijstva, zato se bo tamkajšnje prebivalstvo selilo na področja, ki jim bodo nudila boljše možnosti za življenje;
- boj za vedno bolj redke vire bo lahko privedel do povečanja (notranjih in mednarodnih) konfliktov;
- izgradnja velikih infrastrukturnih projektov, na primer jezov, lahko pripelje do sicer načrtovane razselitve prebivalstva iz poplavljenih predelov, ki pa lahko vseeno privede do negativnih družbenih učinkov;
- zaradi taljenja ledenikov in dvigovanja gladine morja bo verjetno potrebno izseliti nizko ležeča in obalna območja.

Posledice opisanih pojavov bodo ljudem onemogočale možnosti za preživetje. Prilagajanje na spremembe bo še toliko težje za posameznike, ki že v osnovi živijo v težkih ekonomskih ali socialnih razmerah, kjer bodo migracije predstavljale edino možnost prilagajanja. Visoka raven povezanosti med okoljskimi, družbenimi in ekonomskimi dejavniki se je na delavnici »Kako pa ti prispevaš k okoljskim migracijam?«, ki je 19. januarja 2017 potekala v organizaciji Foruma za enakopraven razvoj in v sodelovanju s Humanitasom in Umanotero, pokazala kot ključen element nove migracijske realnosti, ki smo ji priča v zadnjih letih.

Prav ta prepletenost različnih vzrokov za selitve posameznikov in skupin zamaje pomembne, a nekoliko rigidne in zastarele temelje mednarodne ureditve na področju migracij. Zato pozdravljamo proces, ki bo leta 2018 v okviru organizacije Združenih narodov (OZN) pripeljal do sprejetja dveh globalnih sporazumov o migrantih in beguncih, za katerega upamo, da bo ponudil prepotrebne rešitve soočanja z realnostjo. Osebe, ki prestopijo mejo svojih držav zaradi posledic naravnih in drugih nesreč zaradi okoljske degradacije, trenutno v mednarodnem pravu niso naslovljene. Po begunskem pravu ne morejo pridobiti pravice do zaščite, pravo človekovih pravic pa ne nudi rešitev za njihovo sprejetje, nastanitev in temeljne pravice v državi zaščite.

Zato pozivamo vlado Republike Slovenije, da v okviru medvladnih pogajanj pri OZN izpostavi potrebo po vključitvi koncepta »okoljskih begunec« v Globalni sporazum o beguncih. Predlog je skladen z in krepi dosedanje napore Slovenije za povezovanje človekovih pravic in okolja na globalni ravni, vsebinske prioritete na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja in druge pobude Slovenije na temo okolja v mednarodni skupnosti, kot na primer Green Group. Na mednarodni ravni pa je kot podlago za predlog moč najti v 14 (f) odstavku 16. konference pogodbenic (COP16) sporazuma iz Cancuna, kjer so države sprejele koncept migracij zaradi podnebnih sprememb, razselitev in premeščanje oseb pa kot del prilagajanja podnebnim spremembam, ter se strinjale s potrebo po nadaljnjem razumevanju in sodelovanju v tem oziru.

Menimo, da morajo okoljski begunci biti deležni podobne zaščite kot begunci, ki zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem osnovanem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali političnem prepričanju, iščejo zaščito in varstvo v drugi državi. V vseh primerih gre namreč za ogroženost življenja, ki je glavni kriterij za določitev statusa begunca.

V primeru okoljskih beguncev je potrebno razlikovati dve kategoriji, in sicer začasne in trajne. Pri začasnih obstaja možnost vrnitve, zato bi se za njihovo varstvo lahko podelila začasna zaščita z možnostjo podaljševanja, glede na trajanje nesreče. Pri nekaterih okoljskih beguncih pa vrnitev v lastno državo ni mogoča, zato bi jim morali priznati doživljenjsko mednarodno zaščito z enakimi pravicami kot veljajo po begunskem pravu. Poseben primer so otoške države, ki bodo prenehale obstajati, kar bo prineslo dodatne zaplete z vidika mednarodnega prava, kot na primer izguba državljanstva. Rešitev na to vprašanje bi bilo nujno iskati že pred nastankom tega pojava, začasna rešitev bi lahko bila podelitev začasnega OZN potnega lista.

Globalni sporazum o beguncih bi lahko predvidel sprejetje novega protokola k Ženevski konvenciji, ki bi obravnaval okoljske begunce. Podlago za pripravo protokola bi lahko predstavljala tako imenovana »Nansen pobuda«, ki že več let gradi konsenz med državami glede ključnih načel in elementov, potrebnih za zaščito mednarodno razseljenih oseb zaradi posledic degradacije okolja. Pobuda temelji na treh stebrih: i) mednarodno sodelovanje in solidarnost, ii) standardi za obravnavo razseljenih oseb glede sprejetja, nastanitve in statusa ter iii) operacionalni odgovori, vključujoč finančne mehanizme in odgovornosti mednarodnih humanitarnih in razvojnih deležnikov. Na čelu pobude je usmerjevalna skupina (steering group), ki ji predsedujeta Švica in Norveška, vključuje pa še Avstralijo, Bangladeš, Kostariko, Nemčijo, Kenijo, Mehiko in Filipine. V skupini sta stalni gostji Mednarodna organizacija za migracije in pisarna Visokega komisarja za begunce.

Na globalni ravni bi bilo smotrno sprejeti kriterije, na podlagi katerih se bodo opredelili okoljski begunci. Kriteriji lahko pripomorejo tudi k odpravi skeptičnosti ali strahu pred zlorabo mehanizma zaščite. Veliko dela je bilo na to temo že storjenega v okviru Medvladnega odbora za podnebne spremembe (IPCC) in Nansen pobude. Zato bi se bilo smiselno opreti na že obstoječe izsledke, Globalni sporazum o beguncih pa bi morda lahko sprejel odločitev o oblikovanju komisije, ki bi v doglednem roku objavila poenotena stališča strokovne javnosti.

Ob novi migrantski realnosti se del prebivalstva Evrope sooča s strahom, predvsem pred neznanim, ki izhaja iz nepoznavanja kulture, vere, zmožnostjo integracije, in morebitnimi varnostnimi izzivi. Zato smo mnenja, da je potrebno veliko energije vlagati v globalno učenje in ozaveščanje javnosti, tudi s spodbujanjem soočanja z vsemi elementni neznanega. Ključen izziv nove migrantske realnosti je namreč integracija, za katero je potrebno vzpostaviti obojestransko spoštovanje.

V globaliziranem svetu je zelo malo lokaliziranih pojavov. Degradacija okolja in podnebne spremembe pa so nedvomno eden tistih, ki imajo dalnosežne čezmejne posledice. Zato je iskanje rešitev za posledice teh vplivov nujno iskati na mednarodni ravni, Globalni sporazum za begunce pa je priložnost za preboj na tem področju.

Gradivo izraža mnenje avtorjev in ne predstavlja uradnega stališča Vlade Republike Slovenije.